

ZAMONAVIY ORKESTRLARDA YANGI TEXNOLOGIYALARNING QO'LLANILISHI

Andijon davlat pedagogika instituti musiqa ta'lim
yo'nalishi 3-bosqich talabasi **To'ra Kulova Sarvinoz**

Ilmiy rahbar: prof.v.b. **X.T.Botirova**

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy orkestr san'atining bugungi kundagi rivojlanish yo'nalishlari, yangi texnologiyalarning ijro jarayoniga ta'siri hamda ularning orkestr musiqasiga qo'shayotgan innovatsion imkoniyatlari tahlil qilinadi. Kinematografiya va teatr san'atida orkestr musiqasining dramatik ifoda va emotsional kuch beruvchi vosita sifatida tutgan o'rni yoritiladi. Shuningdek, noan'anaviy cholg'ularning zamonaviy orkestr tarkibiga kirib kelishi va ularning musiqiy ifoda doirasini kengaytirishdagi roli muhokama qilinadi. Maqolada orkestr va auditoriya o'rtasidagi o'zaro ta'sirchanlik, jonli ijroning tomoshabinga ta'siri hamda konsertlarning ommaviylik darajasi haqida fikr yuritiladi. Tadqiqot zamonaviy orkestr san'atining o'zgaruvchan xususiyatlarini ochib berishga xizmat qiladi va yangi tendensiyalarni amaliy jihatdan tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Zamonaviy orkestr, Yangi texnologiyalar, Orkestr musiqasi, Kinematografiya, Teatr san'ati, Noan'anaviy cholg'ular, Musiqiy innovatsiyalar, Auditoriya bilan aloqa, Jonli ijro, Konsert ta'sirchanligi, Ommaviylik Musiqiy ekspressiya, Multimediali performans, Akustik va elektron cholg'ular, San'at va texnologiya integratsiyasi.

Abstract: This article analyzes the current trends in the development of contemporary orchestral art, the influence of new technologies on the performance process, and their innovative contribution to orchestral music. In cinematography and theatrical art, the role of orchestral music as a means of dramatic expression and

emotional empowerment is highlighted. The introduction of non-traditional instruments into the modern orchestra and their role in expanding the scope of musical expression will also be discussed. The article discusses the interaction between the orchestra and the audience, the impact of live performances on the audience, and the level of popularity of concerts. The research serves to reveal the changing features of contemporary orchestral art and practically analyzes new trends.

Keywords: Modern orchestra, New technologies, Orchestral music, Cinematography, Theatrical art, Non-traditional instruments, Musical innovations, Audience engagement, Live performance, Concert impact, Popularity Musical expression, Multimedia performance, Acoustic and electronic instruments, Integration of art and technology.

Orkestr san'ati insoniyat madaniy merosining ajralmas qismi hisoblanadi. U o'zining boy ifoda imkoniyatlari, murakkab tuzilmasi va ruhiy-emotsional kuchi bilan asrlar davomida san'atning yuksak shakli sifatida shakllangan. Hozirgi kunda texnologiyalar tezkorlik bilan rivojlanar ekan, musiqiy ijroda, xususan, orkestr san'atida ham yangilanishlar yuz bermoqda. Ushbu maqolada zamonaviy orkestrlar faoliyatida qo'llanilayotgan yangi texnologiyalar, noan'anaviy cholg'ularning o'rni, orkestr musiqasining teatr va kinematografiyadagi funksiyalari, shuningdek, auditoriya bilan o'zaro munosabat masalalari keng yoritiladi.

Zamonaviy orkestrlarda yangi texnologiyalarning qo'llanilishi

Yangi texnologiyalar orkestr san'atiga bir necha asosiy yo'nalishda ta'sir ko'rsatmoqda:

Raqamli ovoz ishlov berish texnologiyalari: Orkestr musiqasi professional dasturlar orqali yuqori sifatli yozuvlarga ega bo'lmoqda. "Logic Pro", "Cubase", "Pro Tools" kabi platformalarda kompozitsiya, aralash va mastering ishlari amalga oshiriladi.

Virtual orkestrlar: Bugungi kunda ko‘plab virtual orkestr vositalari (masalan, EastWest, Spitfire Audio, Vienna Symphonic Library) yordamida real orkestrga yaqinlashgan ovozlari yaratilmoqda. Bu esa kompozitorlarga cheksiz imkoniyatlar beradi.

Jonli ijroda texnologik effektlar: Sahnadagi orkestrlar lazer, 3D proyeksiya, yorug‘lik muhandisligi va video installyatsiyalar bilan uyg‘un holda chiqish qilishmoqda. Bu esa auditoriyani yanada ko‘proq jalb etadi va konsert tajribasini emotsional jihatdan boyitadi.

Elektron va hibrid cholg‘ular: An’anaviy orkestr tarkibiga sintezatorlar, elektro skripka, MIDI asboblari kabi cholg‘ular kirib kelmoqda.

Kinematografiya va teatr san’atida orkestr musiqasining o‘rni

Orkestr musiqasi kino va teatrdagi emotsional kontekst yaratishda muhim vositadir. U quyidagi vazifalarni bajaradi:

Dramatik kuch berish: Kadr yoki sahna mazmuniga ko‘ra orkestr musiqasi keskinlik, romantika, hayajon yoki fojiani kuchaytiradi. Masalan, Xans Zimmer yoki Jon Uilyams kabi kompozitorlar asarlari buni yaqqol isbotlaydi.

Karakter va muhit yaratish: Belgilar xarakterini ochish, zamon va makonni tasvirlashda orkestr musiqasi muhim ahamiyatga ega. Teatr sahnalarida fon musiqasi orqali dramatik o‘tishlar tabiiylik kasb etadi.

Muloqot vositasi sifatida: Ayniqsa teatrdagi orkestr musiqasi aktyorlar va tomoshabin o‘rtasidagi hissiy ko‘prikni mustahkamlaydi.

Noan’anaviy cholg‘ular va ularning zamonaviy orkestrdagi imkoniyatlari

Zamonaviy orkestrlar faqat klassik cholg‘ular bilan cheklanmayapti. Ijodiy yondashuv tufayli quyidagi noan’anaviy cholg‘ular orkestr tarkibiga kirib kelmoqda:

Etno cholg‘ular: Dutar, kaval, ney, hang drum, shakuhachi va boshqa milliy cholg‘ular o‘ziga xos ovoz palitrasi bilan orkestr ifodasini boyitadi.

Tayyorlangan cholgʻular (prepared instruments): Pianinoga tugma, qogʻoz, metall joylashtirish orqali yangicha ovozlari olinadi.

Elektro va raqamli cholgʻular: Elektron bas, samplerlar, sintetizatorlar orkestrda zamonaviy ohanglarni yaratishga xizmat qiladi.

Obʻekli musiqalar: Raqamli kodlar, sunʼiy intellekt yordamida yaratilgan kompozitsiyalar ham hozirgi zamon orkestrlari uchun yangi ufqlar ochmoqda.

Orkestr va auditoriya munosabati: konsertlarning taʼsirchanligi va ommaviyligi
Bugungi zamonda orkestr sanʼati keng auditoriyaga taʼsir koʻrsatish imkoniyatiga ega:

Interaktiv konsertlar: Tomoshabinlarning mobil ilovalar orqali ovoz berishi, yorugʻlik effektlarini boshqarishi yoki musiqiy jarayonda ishtirok etishi orqali interaktivlik darajasi oshmoqda.

Ochiq sahnadagi konsertlar: Parklar, maydonlar va koʻchada tashkil etilgan orkestr konsertlari keng ommani jalb etmoqda.

Onlayn translyatsiyalar: YouTube, Zoom, va boshqa platformalar orqali orkestr chiqishlari dunyo boʻylab auditoriyalarni oʻziga tortmoqda.

Emotsional taʼsir: Orkestr ijrosining jonli emotsional kuchi, uygʻunlik va katta hajmdagi ifodaviy imkoniyatlar auditoriyani oʻziga rom etadi.

Zamonaviy orkestr sanʼati doimiy rivojlanish jarayonida boʻlib, u texnologik, estetik va ijtimoiy jihatdan yangi bosqichlarga oʻtmoqda. Yangi texnologiyalarning integratsiyasi, noanʼanaviy ijro vositalarining jalb qilinishi, kino va teatrdagi orkestr musiqasining hissiy kuchi, hamda auditoriya bilan bevosita muloqot qilishga boʻlgan intilish — bularning barchasi zamonaviy orkestrning taʼsirchanlik va ommaviylik darajasini oshirishda asosiy omil boʻlib xizmat qilmoqda. Bu esa, oʻz navbatida, orkestr sanʼatining kelajagi uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochadi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy orkestr san'ati yangi texnologiyalar bilan uyg'unlashib, yanada keng ifoda imkoniyatlariga ega bo'lmoqda. Raqamli texnologiyalar, elektron cholg'ular va audiovizual effektlarning qo'llanilishi orkestr ijrosini nafaqat boyitmoqda, balki uni teatr va kinematografiya kabi san'at sohalarida yanada samarali qo'llash imkonini bermoqda. Noan'anaviy cholg'ularning joriy etilishi esa an'anaviy orkestr tushunchasini yangilab, musiqaning zamonaviy talqini va eksperimentallikka yo'l ochmoqda. Auditoriya bilan bevosita muloqot, jonli ijroning emotsional ta'siri hamda konsertlarning ommaviyligi, orkestr san'atini keng ommaga yaqinlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tendensiyalar orkestr san'atining rivojlanishda davom etayotganini va kelajakda ham yangi imkoniyatlar eshigini ochishini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. T.:O'zadabiynashr, 1963.
2. Otanazar Matyoqubov. Maqomot. T.: Musiqa nashriyoti. 2004.
3. Botirova X.T. Theoretical fundamentals of development of people's instruments and performing arts in Uzbekistan // International Journal of Early Childhood Special Education // (INT-JECSE) DOI: 10.9756/INT-JECSE/V14I2.657 ISSN: 1308-5581 Vol 14, Issue 02 2022 -P. 5841-5846.
4. Botirova X.T. Specific characteristics of the development of spiritual - moral qualities of students // Frontline Social Sciences and History Journal, 3(06), <https://doi.org/10.37547/social-fsshj-03-06-04-P. 20-30>
5. Ikromovich, E. M. (2023). "KREATIV KOMPETENSIYA" VA "IJTIMOIY KOMPETENSIYA" TUSHUNCHALARINING KONTEKSTUAL TAHLILI. Современное образование (Узбекистан), (7 (128)), 45-55.
6. Привалова, О. А. Кармен Ж. Бизе в творчестве Элины Гаранча / О. А. Привалова // Музыкальная культура глазами молодых ученых: сборник научных трудов / Ред. -сост. Н. И. Верба; науч. ред. Р. Г. Шитикова. - СПб. : Астерион, 2015. - Вып. 12. - С. 190-195.

7. Botirova X.T. In the practice of instrumental performance, students are taught to think independently and formation of features of creativity // Middle european scientific bulletin // ISSN 2694-9970 118 Middle European Scientific Bulletin, Volume 33. -P. 52-58.
8. Ikromovich, E. M. (2022). ON THE SIGNIFICANCE OF CREATIVE AND SOCIAL COMPETENCES IN MUSIC EDUCATION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(3), 839-841.
9. Botirova X.T. Scientific and theoretical views of central asian thinkers in music // Procedia of Theoretical and Applied Sciences // Volume 4. Feb 2023 ISSN: 2795-5621. -P. 54-59.
10. Ergashev, M. I. ISSUES OF USE OF UZBEK TRADITIONAL MUSIC CULTURE IN THE EDUCATIONAL PROCESS.
11. Акмалжонова М.В. “Дирижирование” (методы работ над партитурой). Ташкент, 2017.
12. Botirova X.T. The Role of Pop Art in the Education of Students-Youth in the Spirit of Morality and Patriotism // Web of Scholars: Multidimensional Research Journal (MRJ) // Volume: 01 Issue: 07. 2022 ISSN: (2751-7543). -P. 87-90.
13. Botirova X.T. Activities of the "History and Criticism of Music" Department During the Years of Independence // Middle European Scientific Bulletin // ISSN 2694-9970 118, Volume 33. Feb-2023 -P. 118-121.
14. Тошматов Э. “Искусство дирижирования”. Ташкент, 2005.
15. Обучение дирижированию и оркестровое исполнительство: Сб. тр. Вып. 42 / Ред. С.З. Трубочева. М.: ГМПИ им. Гнесиных, 1979. - 165 с.
16. Жарких, Т. В. Жанрово-интонационные предвестники образа Кармен в Metodies Ж. Бизе / Т. В. Жарких // Central Asian Journal of Art Studies. - 2019. - № 2. - С. 23-32.